

**СУЧАСНИЙ СТАН НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Міжвузівська колективна монографія

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІЙСЬКОВА АКАДЕМІЯ (М. ОДЕСА)**

**МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(М. ОДЕСА)**

СУЧАСНИЙ СТАН НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Міжвузівська колективна монографія

Тернопіль 2018

Задорожна Ірина Павлівна –

Трифоновна Олена Сергіївна –

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
доктор педагогічних наук, професор,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

Авторський колектив:

Бачинська Н.Я. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства Міжнародного гуманітарного університету

Ерліхман А.М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства Міжнародного гуманітарного університету

Левчик І.Ю. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

Мілова М.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства Міжнародного гуманітарного університету

Митник М.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Військової академії (м. Одеса)

Пежинська О.М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

Перигіна Л.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства Міжнародного гуманітарного університету

Таланова Л.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, завкафедри перекладу та мовознавства Міжнародного гуманітарного університету

Рекомендовано Вченою Радою Військової академії (м. Одеса)

(протокол № 7 від 28.02.2018 р.)

та Вченою Радою Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса)

(протокол № 5 від 27.03.2018 р.)

С 91 **Сучасний** стан навчання іноземних мов студентів гуманітарних спеціальностей: Міжвузівська колективна монографія / Авторський колектив; за ред. Кравчука О.І., Маслія О.М., Митник М.М. – Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. – 522 с.

ISBN 978-617-7516-57-5

У колективній монографії представлено результати дослідження з методики навчання іноземних мов студентів гуманітарних спеціальностей, висвітлено її актуальні проблеми і питання у системі навчального процесу вищої школи України.

Матеріали монографії відображають теоретико-методологічні основи розвитку сучасної методики навчання іноземних мов студентів гуманітарних спеціальностей, зміст навчання професійно спрямованої іноземної мови, практичну реалізацію сучасних підходів до навчання студентів гуманітарних спеціальностей.

До монографії увійшли теоретичні, методологічні, дослідницькі, методичні матеріали представників філологічної та педагогічної науки та практики. Колективну монографію адресовано науковим і практичним працівникам системи освіти, педагогічним працівникам вищих навчальних закладів, філологам, аспірантам, студентам.

УДК 378.016:81'243

IV. Теоретичні засади формування соціокультурної компетенції студентів гуманітарних спеціальностей засобами англійського фольклору (доцент Н.Я. Бачинська).....	146
1.4.1. Сутність та структура поняття «соціокультурна компетенція».....	146
1.4.2. Психологічні механізми формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів мовних спеціальностей.....	154
1.4.3. Фольклор як складник мови і культури.....	161
1.4.4. Аналіз методів формування англійської соціокультурної компетенції студентів у педагогічній теорії і практиці.....	181
Висновки.....	190
V. Використання сучасних підходів у професійній підготовці майбутніх філологів (доцент А.М. Ерліхман).....	197
1.5.1. Імплицитність кризь призму когнітивної науки.....	197
1.5.2. Імплицитність кризь призму прагматичної науки.....	209
Висновки.....	218
VI. Методичні аспекти вивчення та викладання пропріальної лексики майбутнім філологам та викладачам іноземних мов.....	219
1.6.1. Значення ономастики у формуванні мовної та етнокультурної компетенцій.....	219
1.6.2. Роль і значення спецкурсів у формуванні лінгвокультурної компетенції.....	222
1.6.3. Сучасні форми та методи вивчення ономастики.....	234
1.6.3.1. Аспекти методології ономастичних досліджень.....	234
1.6.3.2. Методи та прийоми аналізу топонімів.....	238
VII. Теоретичні основи імпровізації як невід'ємної складової творчої діяльності студентів гуманітарних спеціальностей (доцент М.М. Мілова).....	250
1.7.1. Сутність і структура педагогічної імпровізації.....	259
1.7.2. Готовність майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до педагогічної імпровізації як результат їхньої підготовки до педагогічної імпровізації.....	267
VIII. Теоретичні засади формування професійної майстерності майбутніх викладачів іноземних мов (доцент Л.В. Першина).....	280
1.8.1. Теоретичний аналіз підготовки майбутніх викладачів до роботи у вищих педагогічних навчальних закладах.....	281
1.8.2. Сутність і структура професійної майстерності майбутнього викладача вищої школи.....	289
1.8.3. Педагогічні умови формування професійної майстерності в майбутніх викладачів іноземних мов.....	297

VI. Методичні аспекти вивчення та викладання пропріальної лексики майбутнім філологам та викладачам іноземних мов (доцент О.М. Пежинська)

1.6.1 Значення ономастики у формуванні мовної та етнокультурної компетенції

Сучасний рівень розвитку суспільства потребує підготовки високоосвічених фахівців для усіх сфер життя, що висуває все більші вимоги до системи освіти. З огляду на це виникає необхідність пошуку нових підходів до визначення змісту виховання й освіти, до створення особистіснозорієнтованої моделі навчання молодого спеціаліста, який уміє асоціювати, висувати нові ідеї, думки.

Ономастика як наука про власні назви має важливе значення для формування мовної, етнокультурної компетентностей.

Формування ономастичних знань є важливою складовою в контексті виховання мовної особистості, її мовної здатності, досконалого володіння мовними навичками й уміннями, сформованості у неї потреб пізнавати мовні явища [6, с. 83-85].

Протягом багатовікової історії народ створив незліченні скарби словесного мистецтва, які належать до найцінніших надбань світової культури. це – власні найменування (пропріативи). Важливість пізнання ономастикону для сучасної людини полягає у ціннісному ядрі національної культури, бо саме в онімах, у семантичних ознаках власних назв поєдналися і знайшли втілення духовні засади життя, морально-естетичний кодекс. У цьому великий потенціал науки про власні назви.

У періодизації історії мови часто беруться до уваги важливі віхи у житті країни та сукупність мовних змін. Ці підходи є досить умовними, оскільки основний парадокс мови полягає в її стійкості і одночасно мінливості. Цей чинник не дозволяє проводити чітку межу між епохами. Водночас політичні чи культурні зміни в житті суспільства не можуть отримувати безпосереднього і системного відображення в мові. Всередині кожного періоду позначаються свої проміжки, що характеризують накопичення системних і нормативних ознак в постійно змінній мові. Але ці віхи умовні, як і століття, що позначають межі між періодами.

Наприклад, для висвітлення історії народу особливе значення має рання топоніміка: вона надає змогу досліджувати формування словникового фонду мови, простежувати ареальне поширення різних мовних явищ у минулому та розширювати уявлення про лексичне багатство французької мови. Історія номінації географічних об'єктів така ж давня, як і саме заселення краю. Назви передавалися з покоління в покоління в усній формі, лише згодом потрапляли до писемних пам'яток, у яких містилися систематизовані зведення відомостей про населені пункти. У назвах поселень можна виявити давно забуту лексику на позначення історичних реалій, понять, а також фонетичні й словотвірні явища. Тому можемо стверджувати, що дослідження власних назв є важливою

складовою у системі лінгвістичної підготовки. Правильно пояснити ту чи іншу назву, розкрити її значення та походження – означає отримати важливу інформацію про минуле свого краю: його природні умови, економіку, етнічний склад населення, історичні події тощо.

Вивчення географічних назв як області, так і країни підвищує у студентів значний науковий інтерес, формує мовну компетентність. Топоніми знайомлять нас з особливостями географічного положення місцевості; з характером поверхні, річок і озер, рослинного й тваринного світу; з життям, культурою та побутом народу, його господарською діяльністю; з історичними подіями краю, місцями героїчної боротьби за національну й соціальну незалежність.

Актуальність дослідження визначається насамперед соціально-суспільними факторами, оскільки питання найменування й особливо перейменування географічних об'єктів є одним із затребуваних у нашій державі; по-друге, важливістю знань про походження власних назв, їх зміни в часі, що розширює кругозір студентів, допомагає сформувати творче ставлення до фактів мови і стає одним із пріоритетних; важливо також привернути увагу до смислового значення кожного із топонімів, оскільки вони несуть в собі історичні, географічні, культурні відомості про народ; по-четверте, тим, що знайомство з власними назвами допомагає студентам краще засвоїти матеріал з іноземної мови і досягнути кращих особистісних, метапредметних і предметних результатів, а викладачу дає можливість формувати творчу, всебічно розвинену особистість, яка знає свою історію і вміє оцінити минуле своєї країни [1]. Вивчення географічних назв має великий науковий і практичний інтерес, допомагає вирішити питання навчання і виховання студентів засобами рідної та іноземної мов. Використання текстів ономастичного змісту збагачує їх словниковий запас, має позитивний вплив на рівень правописних і мовленнєвих умінь і навичок.

Уведення в навчальний процес етимологічних відомостей про назви країн, міст, сіл, поселень, рік, гір посилить інтерес студентів до навчання, збагатить мовлення, виробить навички наукового аналізу, допоможе на основі знайомих місцевих назв краще запам'ятати складний матеріал.

Вивчення власних назв у ВНЗ, на думку багатьох методистів, повинно базуватися на вирішенні цілого ряду лінгводидактичних завдань у єдиному семантичному просторі. Вони тісно пов'язані з культурою, історією країни і, разом із тим, мають специфічні риси морфемної будови, словозміни, словотвору та орфографії [28].

Важливість засвоєння студентами фонових знань, які концентруються в пропріальній лексиці, є цілком очевидною: вона визначається необхідністю інтерпретації різних онімних одиниць у процесі вивчення лінгвістики. Розуміння значення онімів є одночасно засвоєнням мовною особистістю ключових концептів національної й іншомовної культури, а відтак сприяє формуванню навичок міжкультурної взаємодії у філологів.

Вивченням власних назв займається особливий розділ лінгвістики – ономастика. Ця наука присвячена вивченню та класифікації онімів, історії їх виникнення і розвитку, а також вивченню їх значень.

Вивчення ономастики ґрунтується на відповідних методах. Вона має визначений предмет, завдання, є наукою, яка успішно розв'язує ці проблеми, тим самим допомагає у створенні цілісної картини пам'яток історії і культури минулого.

Ономастична лексика – постійний об'єкт пильної уваги дослідників. Особливості семантичного змісту ономастикону проаналізовано в студіях Дж. Мілля, А. Гардинера, Е. Гуссерля, О. Есперсена, П. Флоренського, А. Лосєва, Д. Руденко, Ю. Степанова, І. Мельчука та ін.; контрастивну ономастику досліджували А. Вежбицька, Н. Багринцева, Д. Єрмолович, О. Смирнов; проблемами ономастичної деривації й морфології займаються Д. Бучко, О. Горпинич, Л. Василевська, Н. Подольська та ін.

Проте, незважаючи на те, що онімний матеріал має величезний культурознавчий потенціал, в аспектах прагматичної інформації ономастика ще недостатньо досліджена, не приділяється належної уваги вивченню власних назв як джерела культурно-історичної інформації у вищому навчальному закладі.

Формування навичок міжкультурної взаємодії забезпечує соціокультурний підхід до вивчення іноземних мов, що передбачає не лише засвоєння мовних закономірностей, але і національних особливостей іншомовної культури.

Поряд з комунікативною компетенцією підкреслюється необхідність оволодіння соціокультурною компетенцією, яка власне складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенцій.

Актуальності набуває соціокультурний аспект, який стає невід'ємним компонентом змісту навчання іноземних мов. Враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід, українські вчені-методисти (О.Б. Бігич, Н.О. Бражник, С.В. Гапонова, Г.А. Гринюк, С.Ю. Ніколаєва, Т.І. Олійник, К.І. Онищенко, О.П. Петрашук, Л.А. Сажко, Н.К. Скляренко, Л.П. Смелякова, Е.Г. Хоменко, Л.П. Щербак) визначають такі компоненти змісту навчання:

Сфери спілкування, теми, ситуації.

Мовний, мовленнєвий, країнознавчий та лінгвокраїнознавчий навчальний матеріал.

Знання, навички та вміння мовлення [13].

Таким чином, уважне ставлення до змісту навчання, раціональне використання різних методів з врахуванням різних сфер мовного спілкування допомагають визначити коло основних тем для створення ефективної навчальної ситуації та покращення результативності навчання іноземної мови.

Важливість засвоєння студентами фонових знань, які концентруються в ономастичній лексиці, є цілком очевидною: вона визначається необхідністю розуміння та інтерпретації різних текстів рідною й французькою мовами в процесі навчання, під час використання текстів в різних комунікативно-прагматичних цілях. Розуміння культурно значущих онімів та їх смислів є одночасно засвоєнням мовною особистістю ключових концептів національної й іншомовної культури, а відтак сприяє формуванню навичок міжкультурної взаємодії у процесі вивчення іноземної мови.

Складна та багатогранна система ономастичної лексики зумовлює необхідність поділу її як за денотативною співвіднесеністю (антропоніміка, топоніміка, ергоніміка тощо), так і за сферами використання (реальні, естетичні тощо). Існує загальноприйнята класифікація власних назв на два великих розряди: 1) антропоніми (власні імена осіб, у тому числі прізвища, прізвиська, псевдоніми) і 2) топоніми (географічні та астрономічні назви).

Саме топонімія (від грец. *topos* – місце та *оnυta* – ім'я, назва) як розділ ономастики досліджує географічні назви, походження, значення, структуру, функціонування, ареал поширення, розвиток та зміну їх у часі. За характером об'єктів виділяють такі основні види топонімів: ойконіми (грец. *oikos* – дім, житло) – назви населених пунктів; гідроніми (від грец. *hydor* – вода) – назви водних об'єктів: назви морів, річок, озер, ставків, каналів, заток, водоспадів; ороніми (від грец. *oros* – гора) – назви частин земної поверхні: континентів, гірських систем, вершин, долин, плато, пустель, лісів; космоніми – назви позаземних об'єктів. Виділяють також годоніми – назви вулиць, дромоніми – назви шляхів сполучення та полініми (від грец. *πόλις* “місто”), або урбаноніми (від лат. *urbis* – місто): назви країн, провінцій, штатів, департаментів, населених пунктів [34].

Акумулюючи в собі різну інформацію, власні назви надають змогу прослідкувати етноісторичні зв'язки мовного середовища, взаємодію з культурами інших народів. Вони є кодами певної суми фонових знань, специфічними видами згорнутих національно-культурних текстів, що зберігають у своїй семантичній пам'яті культурно-історичні сюжети, вписані у сучасну суспільну свідомість [27].

1.6.2. Роль і значення спецкурсів у формуванні лінгвокультурної компетенції

Шляхом теоретичного аналізу навчальних планів, освітньо-професійних програм підготовки вчителів та викладачів іноземних мов, навчальних програм курсів і практичного досвіду діяльності вищих навчальних закладів з'ясуємо роль і значення спецкурсів у формуванні лінгвокультурної компетенції майбутніх фахівців.

Слід зазначити, що належної уваги набуває професійно орієнтований напрямок, тому особливо вагомими у підготовці майбутніх педагогів є спецкурси, присвячені актуальним питанням певної галузі науки.

Вони спрямовані на озброєння студентів знаннями теоретичних основ лінгвістики, ознайомлення з специфікою філологічних дисциплін у вищій школі, вироблення умінь і навичок, необхідних для забезпечення високої ефективності викладання.

За тлумачним словником, «спецкурс – курс лекцій у вузі, який являє собою поглиблену розробку спеціальної, окремої теми за програмою, запропонованою лектором» [18, с. 317-318]. Дослідники визначають спецкурс як «курс, що вивчається студентами на старших курсах у межах вузької спеціалізації і передбачає оволодіння спеціальними засобами професійної діяльності в обраній для спеціалізації галузі науки або практики» [26, с. 147].

Теоретичне осмислення методики проведення спецкурсів як однієї із форм вузівських занять не можна вважати достатнім. У першу чергу, це пояснюється відсутністю підручників, посібників, науково обґрунтованих методичних порад і положень із цього питання.

Ефективність викладання спецкурсів у ВНЗ залежить від рівня компетентності викладачів, рівня розвитку студентів, їх потреб і мотивів навчання, інтересів, а також від того, наскільки їх зміст відповідає потребам сучасної науки і практики. «Адже педагогічний процес у вишій школі – це завжди організація взаємодії викладача і студента в різних видах діяльності, і успіх роботи викладача визначається характером змісту стосунків, що виникають у педагогічному спілкуванні» [11, с.97].

Згідно з чинними навчальними планами нормативні курси становлять 75% від загального навчального навантаження студентів, а варіативні (курси за вибором ВНЗ і курси за вибором студента - спецкурси) - 25 %. Кількість годин, відведених на вивчення блоку мовознавчих дисциплін, у класичних і педагогічних університетах суттєво не відрізняється. У ВНЗ дотримуються структурно-логічної схеми реалізації мовної підготовки та вимог нормативних документів до навчальних планів. Запровадження спецкурсів здійснюється відповідно до основних положень нормативних документів ВНЗ за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр».

Упровадження у вищому навчальному закладі спецкурсів сприяє активності студентів у навчальному процесі, стимулює їх до наукового дослідження, до тривалої самостійної роботи над вивченням певної проблеми. Ці форми організації навчання підвищують ефективність навчальної діяльності студентів шляхом індивідуалізації.

Метою спецкурсів є оволодіння вузькоспеціалізованими, новітніми знаннями з певної науки, формування актуальних для певної спеціалізації умінь і навичок.

Керівник спецкурсу повинен бути фахівцем у певній галузі, мати достатню кількість наукових праць з проблем спецкурсу, який викладає.

Під час викладання матеріалу спецкурсу висвітлюються новітні досягнення і актуальні завдання певної науки; детально розкриваються ті розділи і питання, які мають найбільший науковий інтерес і є актуальними або недостатньо висвітлені у науковій літературі. Спецкурс висвітлює перспективи розвитку науки, характеризує її нерозв'язані проблеми. Важливим є зв'язок спецкурсу із загальними курсами, а також із суміжними дисциплінами.

На спецкурсі викладач повинен охарактеризувати процес наукового дослідження, ввести студентів у свою творчу лабораторію, розкрити методику наукової роботи, проблеми інформаційного пошуку, техніку наукового дослідження. Саме на спецкурсі, як правило, студентам прищеплюється смак до наукової роботи, прагнення взяти активну участь у науковій діяльності.

Керівник спецкурсу повинен враховувати попередню теоретичну і практичну підготовку студентів. Це полегшує завдання педагога, який може успішно спиратися на раніше засвоєні студентами знання при розгляді окремих проблем спецкурсу.

Науковий рівень спецкурсу повинен бути вищим, ніж загальна і професійна підготовка аудиторії. Високий рівень лекцій досягається не лише теоретичним і методологічним аспектами, а й підбором фактичного матеріалу, а також відповідною структурою, чітким визначенням місця спецкурсу серед інших дисциплін, у т. ч. інших спецкурсів, стилем лекції тощо.

Таким чином, спецкурси сприяють формуванню у студентів самостійності, вміння аналізувати, дискутувати, розвивають мислення і творчі здібності.

Їхня ефективність залежить від рівня компетентності викладачів, рівня розвитку студентів, їх інтересів, потреб і мотивів навчання, а також від того, наскільки їх зміст відповідає потребам практики і досягненням сучасної науки [25].

Наше дослідження полягає у розробці спецкурсу та цілеспрямованої системи дидактичного матеріалу з використанням ономастичної лексики, які активізують пізнавальні здібності студентів у процесі вивчення іноземної мови. У ході дослідження виявлено доцільність оптимального поєднання методів, прийомів і форм роботи для ефективного розвитку навчально-пізнавальної активності студентів.

Особливу увагу приділено висвітленню структурних і семантичних закономірностей творення власних назв у французькій й українській мовах шляхом зіставлення їх характеристик, семантичних та функціональних властивостей, основних ознак пропріальної та апелювальної лексики.

Необхідністю розгляду закономірностей розвитку і функціонування власних назв у структурі мови й обумовлене включення у навчальні плани багатьох освітніх закладів навчальної дисципліни «Ономастики».

Вивчення ономастики у ВНЗ нашу думку, повинно базуватися на вирішенні цілого ряду лінгводидактичних завдань в єдиному семантичному просторі. Семантичний простір визначається граматичними, орфографічними, лексичними мовознавчими завданнями. Таким простором може бути й онімія, або ж власні назви. Вони тісно пов'язані з культурою, історією країни і, разом із тим, мають специфічні риси морфемної будови, словозміни, словотвору та орфографії, що дає змогу ознайомлення з мовною картиною світу.

Ономастика є міждисциплінарною галуззю лінгвістики, оскільки поєднує в собі культурологічні, історичні, етнографічні, соціологічні, психолінгвістичні та ін. знання.

До основних галузей ономастики як у вітчизняній лінгвістиці, так і в романістиці, належать: 1) антропоніміка, 2) топоніміка та 3) етніміка.

Антропоніміка вивчає антропоніми (власні назви людей, по батькові, прізвища, прізвиська, псевдоніми). Вона досліджує етимологічні, семантичні та словотвірні особливості утворення антропонімів, основні принципи номінації людини, шляхи переходу апелювальної в антропоніми, і навпаки, діахронічні характеристики антропонімів, функціонування тих чи інших антропонімів у мові на різних етапах її розвитку.

Топоніміка вивчає походження, значення та функціонування топонімів, тобто власних назв будь-якого географічного об'єкта.

Етніміка є історичною дисципліною, що залежить від розвитку археології, етнографії та спеціальних історичних дисциплін, оскільки вивчає

етноніми, тобто назви етносів, окремих етнічних груп, етнічних територій, країн тощо.

Також виокремлюють літературну (поетичну) та когнітивну ономастику, які належать до найбільш молодих галузей.

В руслі антропоцентричної парадигми філологічної науки, власні назви все частіше стають предметом вивчення українських та зарубіжних лінгвістів.

У нинішніх умовах вузівської практики назріла необхідність уведення циклу навчальних дисциплін зіставного характеру, окремим прикладом якого є курс зіставної ономастики французької та української мов, який разом з іншими типологічними дисциплінами сприятиме системному засвоєнню французької мови через її зіставлення з українською та подоланню бар'єрів міжкультурної комунікації.

Опанування курсу зіставної ономастики французької та української мов передбачає удосконалення розуміння студентами власних назв у зіставленні, мовних універсалій, базових понять дисципліни, виявлення типологічних ознак у лексичних системах порівнювальних мов та вдосконалення навичок володіння словниковим запасом французької мови.

Пропонований курс «Зіставна ономастика» призначений для студентів факультету іноземних мов денної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 035.05 Філологія (Романські мови та літератури) (переклад включно). Спецкурс містить 90 годин (18 годин – лекції, 12 годин – аудиторної роботи, 60 годин – самостійної).

Метою курсу є комплексна зіставна характеристика власних назв (топонімів та антропонімів) та способів їх утворення в українській та французькій мовах: теоретичне обґрунтування важливості вивчення онімів студентами філологічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів як важливого чинника формування в них навичок диференціації пропріальних одиниць у практиці мовної діяльності людини; ознайомлення з історією появи онімів, особливостями їх структурування, найбільш характерними ознаками пропріативів, основними методами наукового аналізу власних найменувань, на поглиблення і розширення теоретичних знань, на оволодіння майбутніми викладачами необхідних умінь і навичок оперування ономастичними поняттями.

Основні завдання спецкурсу:

- ознайомити студентів з категоріальним апаратом та ввести в курс основні поняття дисципліни;

- розширити знання студентів про основні напрями досліджень в галузі лексикологічних студій;

- домогтися від студентів вміння виявляти спільні та відмінні явища лексичних систем французької та української мов у зіставленні на семасіологічному зрізі;

- сприяти розвитку у студентів вмінь та навичок користування різними видами словників.

Вимоги до знань і вмінь студентів.

Опанувавши курс, студенти мають

знати:

- сутність і функції власних назв як мовних знаків;
- структуру мовної системи та місце в ній власних імен;
- умови функціонування та соціальну диференціацію онімів;
- сучасні джерела поповнення словникового складу української та англійської мов;
- спільні та відмінні риси морфемної будови французького та українського слова;
- продуктивні та непродуктивні способи творення власних назв у французькій та українській мовах;
- сучасні словотвірні процеси та тенденції у зіставлюваних мовах;
- принципи будови семантично-функціональних полів та групування слів у семантичні, тематичні класи; характер відношень між елементами;
- володіти ономастичною термінологією; знаннями про специфіку власних найменувань на всіх мовних рівнях; основними методологічними прийомами опису пропріальних одиниць;

уміти:

- використовувати теоретичні відомості для пояснення конкретних ономастичних фактів і явищ; форму, зміст та функцію пропріатива при співставленні його з іншими одиницями мови;
- орієнтуватися в дискусійних питаннях сучасної лінгвістичної науки в цілому та сучасної ономастики зокрема;
- визначати походження слова;
- проаналізувати характер деривації, визначити тип словотвору лексеми і її перекладного еквівалента;
- визначати семантичні процеси у слові, характер мотивації значення;
- розпізнавати архаїзми, історизми, неологізми у порівнюваних мовах;
- визначати характер перенесення значень у лексичних одиницях: метафора, метонімія;
- виконати ономастичні розвідки за укладеною програмою.
- Реалізація поставленої мети і визначених завдань можлива за умов створення цілеспрямованої системи завдань, які ґрунтуються на використанні ономастичної лексики.

Зміст навчальної програми розподілений на змістові модулі. Модуль містить у собі функціонально завершену частину навчальної дисципліни та розподілений на теми. Кожен модуль має чіткий опис, логіку викладення матеріалу.

Розглянемо два змістові модулі, які передбачають розкриття таких тем:

Змістовий модуль I. Сучасна ономастика як самодостатня сфера лінгвістичних досліджень.

Тема 1. Загальні закономірності розвитку ономастичної системи. Напрями ономастики (теоретична, описова, прикладна, поетична, історична, когнітивна, фразеологічна, етнічна).

Тема 2. Хронологія розвитку і становлення світового антропонімікону.

Тема 3. Генсалогічна основа власних назв Франції й України в соціокультурологічному й етнолінгвістичному аспектах.

Тема 4. Семантичний статус власних назв у сучасній ономастиці.

Змістовий модуль II. Морфологічні засоби словотвору в українській та французькій мовах у зіставному аспекті.

Тема 1. Морфологічна мотивація значення слова.

Тема 2. Лексична деривація. Зіставний аналіз онімів за етимологічним критерієм.

Програма спецкурсу «Зіставна ономастика» передбачає різні форми контролю: поточний, модульний і підсумковий. Поточний і модульний контроль навчальної роботи студентів передбачає рейтингове оцінювання знань, умінь і навичок студентів за окремими змістовими модулями та їх елементами.

Програма навчальної дисципліни побудована за вимогами кредитно-модульної системи, яка використовується у вищих навчальних закладах, що дає можливість визначити змістові модулі навчання, узгоджувати кредитні системи оцінювання досягнень студента і забезпечена зовнішніми та внутрішніми державними та громадськими системами контролю якості освіти.

Методичне забезпечення дисципліни – опорні конспекти лекцій, ілюстративні матеріали, словники, електронний варіант основних статей із теми та класифікацій номінативних одиниць. Вивчення онімів має відбуватися не лише під час розгляду відповідного лінгвістичного матеріалу з лексики (“Власні та загальні назви”), морфології (“Особливості відмінювання самостійних частин мови”), словотвору (“Дериваційні особливості творення ад’ектонімів, катойконімів”), орфографії (“Написання слів разом, окремо й через дефіс”), а й на заняттях суспільно-гуманітарного напрямку.

До основної документації спецкурсу “Зіставна ономастика” необхідно віднести: – програму навчальної дисципліни; – тексти лекцій; – методичні матеріали до семінарських завдань; – контрольні завдання; – тести для поточного і підсумкового контролю; – завдання для ІНДЗ; – запитання для підсумкового контролю; – наукова робота студентів.

Перелік елементів навчально-методичного комплексу: Нормативний блок: робоча навчальна програма. Теоретичний блок: підручники, навчальні посібники, словники, курси лекцій, конспекти лекцій. Практичний блок: плани й структура практичних занять, картографічний і фотоматеріали, атласи. Блок оціночно-діагностичних засобів: питання й завдання для самостійної роботи, перелік питань до заліку, іспиту.

Матеріально-технічне забезпечення дисципліни: Для забезпечення даної дисципліни необхідні: обладнані аудиторії; технічні засоби навчання: мультимедійне обладнання для електронних презентацій лекцій, настінний екран, аудіо, - відеоапаратура, навчально-наочні посібники, карти, атласи.

Передбачена двочастинна структура спецкурсу (теоретична та практична).

Важливим етапом є організація роботи на практичних заняттях, на яких викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання нашого курсу спрямоване

Практична частина спецкурсу передбачає дослідження онімного простору із допомогою таких методів: описового, кількісного (для визначення кількісного та відсоткового співвідношення), контрастивного аналізу (застосовується для детального вивчення та зіставлення онімних просторів і полягає у визначенні спільних і відмінних рис номенів), етимологічного аналізу (для актуалізації внутрішньої форми слова через відшукування етимона) тощо.

Важливою умовою для оволодіння будь-якою мовою в умовах штучного створеного іншомовного середовища є система вправ і завдань, яка забезпечує організацію навчальних дій студентів з метою формування умінь і навичок володіння іноземною мовою та досягнення визначених цілей навчання.

Відповідно до засад компетентнісного навчання ця система має бути зорієнтована на формування відповідних компетентностей. Для обґрунтування системи вправ і завдань курс уміщує такі основні логічні блоки: лінгвістичний, комунікативний, культурологічний. Кожен із цих блоків є складовими загальної компетентності іншомовного спілкування.

У процесі вивчення курсу «Зіставна ономастика» пропонується дидактично доцільна система вправ і завдань, зорієнтована на ефективне оволодіння ономастичним матеріалом.

Вправи та завдання, які маємо добирати для вивчення власних назв, повинні бути спрямовані не лише на визначення етимології слова, орфографічне написання, а й на їх комунікативну спрямованість, що є основною вимогою до засвоєння іншомовного матеріалу та допоможе оволодіти низкою компетенцій: мовною, мовленнєвою, предметною, прагматичною, комунікативною, етнокультурологічною, соціокультурною тощо. Завдання такого типу також сприяють засвоєнню теоретичних положень таких розділів мовознавства, як «Морфеміка» та «Словотвір», удосконаленню орфографічних умінь та навичок.

Наприклад, топоніміка має дуже цінний матеріал для роботи з географічними назвами: особливості топонімів в українському та французькому мовних середовищах, їх функціонування в усній і писемній мові, існування іншомовних за походженням назв. Таким чином, студентам пропонуються наступні завдання:

1. **Виконати морфемний чи словотвірний аналіз топонімів, аналізуючи ВН в етимологічному словнику** (Dauzat A. Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France /A. Dauzat, Ch. Rostaing. – Paris : Larousse. Librairie Guénégaud, 1963. – 738 p).

2. **Проаналізувати суфіксальні моноформанти та визначити найпоширеніші суфікси** (Див. Додаток А).

3. **Проаналізувати карту** (Топоніми, похідні від лат. *monasterium, monastère* (монастир) та описати регіональне поширення топонімів з поданим моноформантом (Див. Додаток Б)

4. **Прослідкувати правопис складних географічних назв.**

Частина географічних найменувань за своєю будовою є складними. Найчастіше вони утворюються з двох лексем (іменника і прикметника) або із двох іменників.

5. На основі мотиваційно-семантичних груп топооснов французьких топонімів, знайти відповідники в українській мові:

фітотерміни: *Chennevières* – *chanvre* (конопля); *alouda* > *aloue* > *alouette* (жайворонок) у ВН *Cantalose*;

рельєфні терміни (підвищеного ландшафту; рівнинного та негативного ландшафту (низовин, заглибин, долин, впадин): кельт. *briga* (*hauteur* – вершина): *La Brigue*; герм. *berg* (*montagne, colline* – гора, пагорб): *Berg, Berck* ;

терміни, які відображають специфіку ґрунтів: *roche* (скала) у ВН *La Roche*;

терміни гідрографічного походження: *ambe* (*rivière* – річка) – *Ambès*;

зоографічні терміни: *alouda* > *aloue* > *alouette* (жайворонок) у ВН *Cantalose*;

терміни, що вказують на якісну характеристику: *grand* у власній назві *Gramont*;

терміни з метафоричним значенням: *mirer, regarder* (розглядати) *Mirabeau, Mirabel, Miramont, Mireval, Mirefleur* та інші;

терміни, пов'язані з сільським господарством: *cultura, agriculture* (сільське господарство) *Cout(h)ure(s)* (*Charente, Dordogne*);

основи, що вказують на промисли: *fabrica/forge/atelier* (кузня, майстерня (або цех) *Fabrègues* (*Hérault*), *Fargues* (*Gironde, Landes, Lot*);

основи, пов'язані з будівлями (продуктивними є терміни *court*, латинською *cohort* – *cour de ferme* (*Clignancourt, Courdimanche*) та *ville* (у сполученні з германським антропонімом (*Villegaudin, Villehardouin*) та з прикметником (*Belleville, Hauteville*). Середньовічні укріплення (*Fortifications*) займають чільне місце у розвитку топонімії. Терміни, що означають середньовічні фортеці *roche, roque* < лат. *rocca*, трапляються у назвах *Roquefort, Rochefort, Laroque-des-Albères, La Roche-Guyon*. Термін *château* (замок) (<*castellum*) у власних назвах диференціюється: *Châteaufort, Châteauneuf* – народні слова, *Castelsarrasin, Castelnaudary* – книжні та *Châtelet/Castelet* – у демінутивних дублетних утвореннях;

терміни релігійного походження (більшість релігійних термінів, що входять у топонімії назви, мають латинське та грецьке походження: *ecclesia* (*église*): *Neuvéglise, Églisolles, Grisolles; monasterium* > (народна форма *moutier* та літературна – *monastère* – монастир: *Montreuil, Montreux, Moustier, Monthiers, Noirmoutier*. Переважна більшість назв релігійного походження утворюється від *hagiotoponymes* – грецького *hagios, saint*, святий, а також від термінів, що позначають місця, пов'язані зі святими – *Saint-Germain, Saint-Jean*.

6. Віднайти етимологію компонента *ville* у складних топонімічних найменуваннях (Quelques toponymes de ce genre sont cependant formés sur un nom commun (appellatif), comme *Donville* (ancien français dom « seigneur », du latin *dominus*), *Chèvreville*, etc., ou sur un adjectif, comme *Granville, Hauteville, Longueville, Petitville, Bretteville* « bretonne », *Néville* « noire », *Magneville* « grande », *Crasville* « grosse », *Vasteville* « en friche »).

Інформація може подаватися у вигляді словникової статті, у якій пропонуються різні версії походження тої чи іншої назви, базовані на історичних довідках, фольклорних легендах, словотвірних розборах.

Наприклад,

1. *Saint-Bonnet*. Les villes portant ce nom sont toutes rassemblées dans une bande est-ouest qui va de la Savoie à la rive nord de la Gironde. Une dizaine de villes seulement sur la trentaine portant ce nom ont pour origine le nom du saint. Elles sont placées sur la route que parcourut le saint, venu d'Italie pour évangéliser la Gaule romaine, décapité, et qui poursuivit son chemin, dit la légende, en portant sa tête sous le bras.

2. *Montfort*. Ce nom est d'abord un nom de terre (fief, tenure, abergement, manse, etc), ou nom d'origine, dont la valeur est descriptive : il indique une élévation - simple motte féodale, colline ou même montagne - qui, à une certaine époque, a été fortifiée. Ce nom est donc de construction latine : les textes anciens contiennent les formes *mons fortis*, *montis fortis*, *de monte forti*, *apud montem fortem*, etc. L'antroponyme correspondant a été attribué à partir de ce toponyme. Ces deux dénominations apparaissent surtout à partir de la seconde moitié du XIème, principalement dans les écrits (chroniques, chartes). La plupart des toponymes se fixent entre cette époque et le XIIIème, soit pendant environ deux siècles et demi.

3. Les toponymes en *-ville* représentent, comme les noms en *-court*, une formation romane de type archaïque (déterminant + générique, sans article). Ils commencent à apparaître en Normandie vers les 7e / 8e siècles, époque à laquelle ils prennent le relais des formes en *-court*, mais connaissent leur plus grand succès assez tardivement (10e / 11e siècles), dépassant ainsi l'époque usuelle de telles constructions. Ils déclinent à partir du 12e siècle; il est exceptionnel d'en voir se créer après le 13e siècle. Ils sont généralement composés d'un anthroponyme (nom de personne), surtout germanique et, en Normandie, souvent scandinave, suivi de *-ville*. La présence massive de ces noms germaniques et scandinaves pourrait être due à la nécessité, lors de la constitution du duché de Normandie, de fixer par écrit à travers les relevés fonciers les propriétaires des terres.

Акцентується увага на необхідності визначення для студентів завдань за межами навчальної діяльності, бо це орієнтує їх на реальні життєві дії, вчить аналітичному мисленню, розвитку комунікативних умінь при висловленні власної думки. Ефективність у такому навчанні забезпечує дослідницький метод, який містить мотиваційний, пізнавальний, інтелектуально-логічний та інтелектуально-евристичний компоненти.

З цією метою укладено «Короткий топонімічний словник-довідник Франції (топоніми та топооснови)», який містить основну топонімічну термінологію, перелік топооснов та топоформантів, які входять до складу топонімів та ілюстративний матеріал (карти найпоширеніших топонімів, таблиці). Загалом словник охоплює тлумачення понад 2000 топонімічних найменувань.

Топонімічний словник-довідник має наукове значення, бо є важливим джерелом для дослідження з французької лексикології, словотвору, довідником з різноманітних питань історії французької мови. Він свідчить про високий ступінь розвитку тогочасної французької топонімічної лексики, передусім її семантичної структури та слугуватиме у викладанні спецкурсу «Зіставна ономастика».

Студенти зможуть опанувати прийоми та методи самостійної роботи з джерелами інформації, засвоїти навички дослідної роботи. Готуючись до семінарського заняття, необхідно опрацювати монографічні дослідження та

наукові статті, які передбачені у рекомендованій літературі до кожного заняття, скласти конспект опрацьованих джерел та тези відповідно до сформульованих проблем, докладний план виступу, підготувати повідомлення або реферат на одну із запропонованих тем.

Робота над складанням плану-конспекту та плану доповіді потребує ретельної праці з боку студента, вимагаючи залучення певних прийомів обробки інформації.

До таких способів ми віднесемо: резюмування; уточнення (конкретизація); схематизацію та організацію.

Семинарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення доповідей, передбачають дискусію з вузлових питань теми.

Слід зазначити, що на семінарах вирішуються такі педагогічні завдання: розвиток творчого професійного мислення; пізнавальна мотивація; професійне використання знань у навчальних умовах: а) оволодіння мовою відповідної науки; б) навички оперування формулюваннями, поняттями, визначеннями; в) оволодіння уміннями і навичками постановки і вирішення інтелектуальних проблем і задач, критика, відстоювання своєї точки зору.

Крім того у ході семінарського заняття викладач вирішує і такі завдання, як повторення і закріплення знань, контроль, педагогічне узагальнення тощо.

Процеси оновлення в сфері навчання іноземних мов у ВНЗ дають змогу викладачеві самостійно обирати навчальні посібники та інші засоби навчання. Саме викладач повинен вибрати з безлічі методичних систем ту, яка більшою мірою відповідає сучасним педагогічним реаліям. При відборі необхідно враховувати ряд критеріїв, відповідно до яких методи, які використовуються, повинні створювати атмосферу, в якій студент відчуває себе комфортно і вільно, стимулювати його інтереси, розвивати в нього бажання практично застосовувати іноземну мову, а також потребу вчитися. Студента необхідно навчати працювати з невідомим матеріалом самостійно в міру його фізичних, інтелектуальних та емоційних можливостей. Крім того, слід передбачати різні форми роботи в аудиторії: індивідуальну, групову, колективну, які повною мірою стимулюватимуть активність студентів.

Наприкінці вивчення курсу передбачено написання студентами наукової статті та укладення ономастичного глосарію чи словника (у кількості 100 найменувань). У подальшому із проблем ономастики вони можуть обирати теми курсових, дипломних і магістерських робіт.

Необхідно звернути увагу на застосування інформаційно-комп'ютерних технологій (далі ІКТ) у навчанні мовних дисциплін. Одним з головних напрямів використання ІКТ при вивченні іноземних мов є: розробка і використання у освітньому процесі електронних підручників та посібників, дистанційних курсів та систем комп'ютерних вправ, створених у середовищі навчальних платформ, зокрема Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), що дозволить покращити та здійснювати індивідуалізацію навчання іноземної мови [1, с.5].

Важливим фактором на користь вибору системи управління навчанням Moodle є взаємодія всіх учасників навчального процесу.

Особливість інформаційного середовища Moodle полягає у тому, що воно має засоби, призначені не тільки для представлення змісту, а й для організації навчання та реалізації активних і групових методів навчання, здійснення моніторингу, визначення ефективності процесу формування професійної компетентності слухачів та рівнів її розвитку: розподіл за групами, гнучка система оцінювання та зворотний зв'язок, графік завдань, моніторинг діяльності, управління правами [16].

При створенні спецкурсу «Зіставна ономастика» ми використовували формат-структуру. При цьому навчальні ресурси та матеріали подаються відповідно до запланованого в робочій програмі порядку вивчення тем. Виклад теоретичного матеріалу: конспекти лекцій, їх презентації, посібники, рекомендовану літературу ми подавали у вигляді ресурсів курсу. Вони містять текстові матеріали (курси лекцій), посилання на файл чи веб-сайт.

Для виконання практичних завдань та організації самостійної роботи курс містить значну кількість інтерактивних засобів організації навчальної діяльності:

- глосарій, за допомогою якого створено термінологічний словник курсу;
- завдання, які передбачають підготовку відповіді в електронному вигляді та завантаження її на сервер для перевірки. Можна встановлювати терміни їх здачі та максимальну кількість балів за виконання;
- тест (створено набір тестових питань в різних формах);
- форум. (організація навчальної діяльності у формі обговорення);
- чат – одна з найбільш цікавих форм.
- Модульний контроль та підсумковий контроль здійснюється за допомогою модуля «Тест».

Таким чином, застосування системи Moodle у вивченні пропонованого спецкурсу дає можливість учасникам цього процесу викладачеві:

- мати у структурованій формі навчально-методичне забезпечення дисципліни;
- мати зручний інструмент для обліку та контролю навчальної діяльності студентів;
- встановлювати потрібні терміни виконання студентами завдань;
- використовувати текстові, графічні, аудіо- та відео-матеріали;
- швидко і зручно змінювати, розширювати, доповнювати та корегувати навчально-методичні матеріали дисципліни;
- організовувати комп'ютерне тестування контролю знань студентів, □ застосовуючи різні за типом запитання;
- мати автоматизовану систему рейтингового оцінювання самостійної роботи студентів;
- студенту;
- мати доступ до структурованого навчально-методичного матеріалу, що покращує умови для самостійного опанування змістом дисципліни;
- користуватися засобами для самотестування і виконання завдань та їх оцінювання;
- мати можливість дистанційно опановувати навчальний матеріал.

Не менш важливим елементом викладання курсу “Зіставна ономастика” виокремлюють самостійну роботу студентів, яка реально можлива лише за однієї найважливішої умови: якщо викладач творчо, не традиційно підходить до своєї роботи, якщо він і сам є дослідником. Педагог повинен не лише володіти методами навчання, що зумовлені формою здобуття знань (лекція, слово викладача, усі види наочності), а й обґрунтованим характером діяльності (евристичний, дослідницький). Вважаємо, евристична бесіда – один із діяльних методів спонукування до самостійної роботи. Бесіда-діалог викладача зі студентами передбачає ґрунтовну підготовку такого виду роботи, вміле проведення та обов’язковий підсумок занять. Така робота вимагає уважного прочитання тексту з пропріативами, можливої додаткової літератури, відомостей з Інтернету, підготовку системи запитань, підготовленості до можливої колективної бесіди. Часто використовуємо так звану “вільну” бесіду, коли у процесі запитань-відповідей виникають ситуації, які часто переростають у дискусії. Під час такої роботи загострюється інтерес до проблематики онімії, її денотатів та ін.

Поруч з евристичною бесідою досить активно використовується дослідницький метод, складовою частиною якого є заздалегідь запропонована студентам робота: груповий пошук додаткових відомостей про різні градаційні підходи лінгвістів, виконання ономастико-краснзнавчої роботи з обов’язковим самостійним науковим пошуком.

У ході виконання наукових робіт з ономастики студенти з’ясовують характер іменованих об’єктів (власне тип денотатів і їхні ознаки), особливості творення власних назв (не лише власне спосіб деривації, а й семантику твірних основ, мотив номінації, продуктивність словотвірного типу, етимологію, походження, період виникнення і структура онімів, функціонування пропріативів. Цінність такої роботи незаперечна, адже це – підґрунтя не лише для теперішніх, але й для майбутніх ономастичних напрацювань.

Окрім того, автори ономастичних розвідок мають можливість опублікувати результати свого дослідження у збірниках студентських наукових праць. Здобування нових знань, вміння самому орієнтуватися у бурхливому потоці новітніх студій прищеплюють студентам необхідні практичні навички розумової праці в галузі гуманітарних наук.

Висновки. Отже, важливість вивчення студентами-філологами власних назв зумовлено тим фактом, що засвоєння ономастики має величезне значення для формування когнітивної бази мови особистості, спрямовані не лише на визначення етимології слова, орфографії, а й на їхню комунікативну спрямованість. Розуміння прецедентних власних імен є важливим критерієм рівня сформованості навичок міжкультурної взаємодії, оскільки відбувається опанування не лише техніки мови, а й певного соціокультурного коду.

Пропонований спецкурс пов’язаний з багатьма лінгвістичними дисциплінами, зокрема з лексикологією, бо обидві науки об’єктом дослідження мають слово. Спостерігаємо також взаємозв’язок між етимологією та ономастикою, оскільки остання нерідко послуговується методами етимологічного аналізу, щоб з’ясувати значення етимона коли актуалізується

його доантропонімна семантика. Варто також звернути увагу на зв'язок з дериватологією, який виникає при дослідженні способів творення ВН.

Таким чином, для дослідження онімного простору студент повинен використовувати свої знання та навички аналізу мовних одиниць із зазначених вище дисциплін.

Уведення в навчальний процес етимологічних відомостей про тематичні групи власних назв (антропоніми, зооніми, фітоніми, міфоніми, топоніми, космоніми, прагматоніми, ідеоніми й ергоніми) посилює інтерес до навчання, розширює кругозір, збагачує мовлення, виробляє навички наукового аналізу, допомагає на основі знайомих місцевих назв краще запам'ятати складний матеріал. При опрацюванні онімного простору студенти опираються на важливі постулати ономастики, чітко усвідомлюють спільні та відмінні риси цієї галузі мовознавства.

Різноманітні прийоми пояснення нових знань з використанням конкретного ономастичного матеріалу викликають у майбутніх філологів прагнення заглянути наперед, знайти те, що малозрозуміле або цілком незрозуміле.

Ономастичний матеріал озброює педагогів засобами, які сприяють тому, щоб нові знання стали результатом розумової діяльності, забезпечили глибокий взаємозв'язок між явищами і предметами, які вивчаються.

Використання Інноваційних методів і прийомів, як індивідуальних, так і групових, з творчими завданнями, різноманітними формами роботи з текстом, зокрема технологія ситуативного моделювання, мультимедійні презентації, які в комплексі використовуються викладачем на занятті, стануть запорукою глибокого проникнення в семантику пропріатива.

З'ясовано викладання основних ознак пропріативів, особливостей синтагматичного та парадигматичного підходу до вивчення аресальної та регіональної ономастики української та французької мов.

Слухачі спеціального курсу не тільки систематизовують і вивчають пропріативи, а й здійснюють перші спроби укладання реєстрів та словників місцевих власних найменувань, які вміщують весь пропріальний склад у його парадигматичному та синтагматичному розрізах.

1.6.3. Сучасні форми та методи вивчення ономастики

1.6.3.1. Аспекти методології ономастичних досліджень

Дослідження ономастикону варто проводити на двох рівнях: синтагматичному та парадигматичному, що сприяє системному підходу до вивчення пропріативів.

Системний підхід до вивчення власних найменувань з погляду парадигматики передбачає:

- 1) виявлення й систематизацію всього ономастичного простору (макро- та мікрополів);
- 2) опис окремих тематичних секторів;
- 3) опис окремих груп, або розрядів власних найменувань;

4) опис варіантів ономастичної номінації;

5) поділ онімів за їх роллю та призначенням [27, с. 83].

Цілком слушно зауважує О. Петренко, що парадигматичний підхід є доречним у масштабних, оглядових роботах, у яких йдеться не про один підсектор, а про ціле онімне поле [20].

Синтагматичний аналіз передбачає послідовне членування мовленнєвого потоку та встановлення специфіки поєднання одиниць із попередньою й наступною за контрастом у лінійному ряді [10]. При такому підході вивчають типи вживань онімів, способи їх включення в контекст, в різні типи художнього мовлення, наявність явищ апелятивізації чи онімізації і т. д. [8].

Про це неодноразово наголошував І. Ковалик, пропонуючи розглядати специфіку пропріативів у тісному взаємозв'язку з апелятивами, які разом становлять цілісну частину лексичного складу мови передовсім у сфері номінативних утворень [10, с. 13].

Важливе значення для проведення аналізу онімів відіграє вибір методів дослідження. Сучасні лінгвісти використовують у своїх дослідженнях комплексний підхід до аналізу онімів.

Методологічну основу дослідження власних назв становить історичний підхід, який дає змогу розглядати топоніміку Франції як комплексне утворення, в котрому можна виділити складові частини, а також топонімні ряди, що взаємодіють між собою як елементи єдиної системи.

Функціонування ономастичної лексики залежить не тільки від мовних, а й від низки позамовних чинників – соціальних, юридичних, історичних та інших [21, с. 18]. Численні гетерогенні особливості власних назв ускладнюють виділення їх в окрему лексичну категорію, зумовлюють значні суперечності в їх інтерпретації. У мовознавстві утвердилась думка, що власні (особові) імена людей, назви міст, країн належать до ономастичної категорії. В. Брондаль заперечує таке твердження. На його думку, істинними власними назвами можуть бути лише прості слова, які не мають аналогів серед апелятивів ні як цілісні утворення, ні як його частини. Учений відчуває від класу власних імен оніми типу *Villefranche*, *Angleterre*, навіть лат. *Castellum* > *Château*, як такі, що мають апелятивні кореляти [29].

Суперечливість думок дослідників пояснюється не лише складністю структування власних назв, а й відсутністю єдиної загальноприйнятої ономастичної теорії, яка б спрямовувала дослідницький процес у певному напрямі. Методологія для ономастики, як і для будь-якого іншого теоретичного знання, є проблемою першорядною. Будь-яке лінгвістичне дослідження формується не лише через потребу вирішення тих чи інших конкретних проблем, а й з огляду на загальнонаукові світоглядні настанови.

Термін методологія має грецьке походження: *methodos* – шлях до чогось та *logos* – вчення, наука, теорія. В найширшому розумінні методологія – це “вчення про принципи дослідницької діяльності в науці про мову” [12, с. 354], “вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності” [23, с. 164]. У вузькому значенні термін методологія має конкретніше трактування – не як вчення, а як певний підхід або система підходів до планованої діяльності

на всіх її етапах. У мовознавстві методологія є сукупністю принципів, якими керується лінгвіст на різних стадіях дослідження.

Як зазначає О. М. Скляренко, сучасна лінгвістична методологія охоплює три основні компоненти: філософський, лінгвотеоретичний, гносеологічний (загальна теорія методів пізнання). У конкретній формі методологія полягає в “безпосередній реалізації різних методологічних і загальнонаукових принципів, спеціальних наукових методів і прийомів у здійсненні наукових досліджень” [21, с. 4]. В ономастичній науці як специфічній частині мовознавства методологія визначає орієнтацію і характер досліджень.

Основним загальнометодологічним принципом ономастики є амбівалентність сутностей. Кожне ономастичне явище в будь-який конкретний момент має двояку природу: воно – продукт усього попереднього розвитку ономастики (в історичному-вертикальному зрізі) і водночас втілення сукупності різноманітних функцій і властивостей (в синхронному-горизонтальному зрізі). Власні назви можуть функціонувати в усталеній формі, без змін. Разом з тим, ономастика завжди перебуває в стані безперервного руху та розвитку. Це означає, що синхронно-функціональний аспект тісно пов'язаний із діахронним. З'ясування природи й онтологічного статусу ономастичних явищ неможливе без задіяння історичних даних. Опис явища з історичної точки зору є інформативнішим, багатшим і глибшим, ніж проста констатація [21, с. 20].

Таким чином, системність дослідження в ономастиці повинна опиратися на принципи взаємозв'язку між синхронією й діахронією. Лише діалектичне, гармонійне поєднання протилежних на перший погляд аспектів може гарантувати об'єктивний і всебічний аналіз ономастичної сфери мови. При цьому визнання амбівалентності мовних явищ зовсім не означає визнання бінарної рівноваги аспектів. Навпаки, в конкретних дослідженнях спостерігається чіткий, зрозумілий підхід до ономастичної сфери. Часто трапляється, що синхронно-функціональна інтерпретація явища вступає в діалектичну суперечність з історично засвідченою його специфікою. Проекція методологічного принципу амбівалентності на ономастичну сферу дає підстави стверджувати, що кожна власна назва має як онімні, так і апелювативні властивості (реальні чи віртуальні).

Як узагальнення: кожна загальна назва поєднує в собі як апелювативні, так і онімні властивості, що дає їй принципову можливість бути трансформованою у власну назву.

Методологічний принцип амбівалентності поширюється також на структурний рівень. Згідно з цим принципом, структура однієї й тієї ж назви не є постійною. За різних обставин вона може трактуватися неоднозначно. Іншими словами, кожна власна назва – це специфічний мікроконтинуум суперечливих властивостей.

Перехід кількісних змін у якісні – це методологічний принцип, який тісно пов'язаний з амбівалентним. Він дозволяє стверджувати, що одна власна назва відрізняється від тієї ж назви в сукупності ідентичних назв: кількісний фактор сприяє появі у пропріальних одиниць якісно інших властивостей [21, с. 20].

Одиничне і загальне є методологічним принципом, постійно задіяним в ономастичних розвідках, бо аналізуючи одиничне, одночасно пізнаємо

загальне, оскільки одиничні властивості розглядаються як часткові прояви загального, спільного і закономірного. Загальне є необхідним для того, щоб глибше та різнобічніше пізнати одиничне. Як висновок: глибоке вивчення онімів реалізується не лише в процесі руху від одиничного до загального, а й у зворотньому напрямі – від загального до одиничного.

Першорядне методологічне значення для ономастичної науки має принцип системності. Системний підхід – закономірний етап у розвитку методів наукового пізнання дійсності – відповідає потребам сучасної науки. Системний підхід поєднує емпіричні і теоретичні методи дослідження. З огляду на це, важливо використовувати категорію системності і пов'язані з нею принципи як необхідний засіб теоретичного освоєння ономастики. Система становить певну сукупність, комплекс елементів, які перебувають у взаємозв'язку, взаємодії.

Оними як мовні знаки мають важливе методологічне значення. Люди спілкуються між собою не за допомогою предметів, а за допомогою назв предметів, тобто мовних знаків. У мові над системою апелювативних мовних знаків, або загальних назв предметів, розташована система пропріальних (власних) знаків. Інакше кажучи, власні назви – це «знаки знаків». Оними – це мовні знаки в подвійному вимірі. Вони охоплюють всі ознаки нижчої знакової системи й одночасно мають власну знакову специфіку.

Ономастична сфера як специфічний вид суспільної діяльності – важливий методологічний принцип, оскільки ономастика має соціально-антропологічний характер. Власні назви створюють люди; власні назви творяться для людей. У власних назвах – безпосередньо чи опосередковано – відбивається все життя і життєдіяльність людей (їх довкілля, історія, різноманітна виробнича діяльність, культура, психологія) тощо. Відтворення специфіки життя людей у сфері власних назв – предмет окремих самостійних аспектів ономастичних досліджень: соціологічного, історичного, географічного, психологічного, культурологічного та ін.

Загальнолюдська здатність і потреба давати об'єктам назви проявляється не у вигляді єдиної загальнолюдської ономастики – вона реалізується через втілення різноманітності національних ономастичних різновидів. Кінцева мета ономастичної науки – аналіз різних шляхів, якими різні етноси вирішують загальнолюдську проблему найменувань. Різні ономастичні шляхи – означає не різні звукові позначення одних і тих же об'єктів, а різне їх "бачення" [5, с. 349].

Загальнофілософський та загальнонауковий аспекти методології доповнюються спеціально науковим аспектом методології, який охоплює конкретні методи і прийоми наукових досліджень. Відмінність між цими аспектами не має абсолютного характеру. Часткові методи і прийоми інколи можуть наближатися до загальнонаукових принципів і навпаки. На основі загальнофілософської методології ґрунтується система спеціально наукових методів. Серед них загальнометодологічне значення мають передусім проблеми індукції та дедукції.

Індуктивний та дедуктивний методи забезпечують об'єктивність і надійність висновків. У мовознавстві є чимало прикладів довільної інтерпретації мовних даних, коли дослідник лише підбирає факти до апріорно збудованих теоретичних положень. Надзвичайно важливими є індуктивні

узагальнення, коли висновки отримують шляхом аналізу реальних даних, тобто, дослідження іде від часткового, одиничного до загального. Наукове дослідження починається з безпосереднього, емпіричного вивчення фактів, проте ним не обмежується. Головне у науковому дослідженні – виявлення причин існування цих фактів, їх природи, зв'язку з іншими фактами і залежності від них. Теоретичні узагальнення – це не лише сукупність значної кількості фактів. Тому ономастика як наука – це не лише систематичний опис й упорядкування власних назв. Як приклад – численні регіональні топонімні розвідки, дуже подібні за матеріалом, який залучається до аналізу, майже ідентичні за структурою дослідження, за методами аналізу та за отриманими результатами. Індуктивний метод дослідження допомагає лише упорядковувати факти, а не відкривати внутрішньо властиві їм закони. Дедуктивний метод передбачає упорядкування теоретичних гіпотез, на підставі яких виводяться узагальнення, що підлягають подальшій емпіричній перевірці.

Єдність індукції і дедукції – один із головних принципів методології наукового пізнання. Дедукція має особливе значення в типологічно-компаративних дослідженнях. Для з'ясування структури складних топонімів варто спочатку скласти схему використання різних компонентів, їх місцезнаходження, наявність або відсутність поєднувальних елементів, змішаність або постійність частин композитів тощо [21, с. 23]. Дедуктивно підготовлена схема допомагає досліднику досягти максимальної чіткості, послідовності, аргументованості в підборі матеріалу, в його інтерпретації, в отриманні висновків та узагальнень.

1.6.3.2. Методи та прийоми аналізу топонімів

Дослідження топонімії поглиблюються і розширюються завдяки новим методам, а це в багатьох випадках сприяє розширенню історичної, писемної і викопної джерельної бази, часто допомагає по-новому прочитати й оцінити відоме і водночас внести в науку нові, нерідко невідомі й унікальні за своїм значенням, факти.

Дискусія, яка ще донедавна велася в наукових колах – до якої галузі повинна належати топоніміка, на які методи дослідження спиратися, якими принципами повинні керуватися її дослідники та які обирати напрями опрацювання тих чи інших топонімічних питань – нині визнана безпідставною. Виходячи зі специфіки походження кожної назви зокрема і всіх разом узятих, топонімія може бути одночасно предметом дослідження і лінгвіста, і географа, і історика, і етнографа, і соціолога.

В основі даного дослідження – теоретико-методологічні розробки в галузі конструктивно- та суспільно-географічних, топонімічних методів досліджень, викладених у працях Е.М. Мурзаєва, В.А. Ніконова, В.Д. Беленької, О.М. Скляренко, О.М. Черняхівської, О.В. Суперанської (розробки з теорії топоніміки, методів топонімічних досліджень), Є.М. Поспелова (праці з методики картографічного втілення топонімічної інформації) Є.С. Отіна (теоретичні проблеми ономастики; дослідження проблем загальної, української, російської, тюркської, і грецької ономастики, етимології, історії російської

мови; дослідження українських конотативних онімів на матеріалі російської художньої літератури та фольклору).

Найбільш поширеним сьогодні є географічний аспект дослідження онімів, який полягає у визначенні впливу географічного середовища на вибір власної назви, її міграції, визначення ономастичних арсалів.

Окремо виділяють також лексикографічний аспект вивчення онімів, який знаходить свою реалізацію у спеціальних ономастичних словниках. Слід зауважити, що більшість зі словників мають етимологічне спрямування, тобто з'ясовують походження слова, розкривають його першоісторію, визначають словотвірну структуру, обґрунтовують семантичну мотивацію.

Згідно з твердженням Б. Горнумга, "право лінгвістів на аналіз топонімів як однієї з категорій мови не знімає специфіки розвитку топонімів, їх зміни, особливостей географічного поширення типів" [14]. Виникнення географічних назв зумовлене низкою важливих суспільно-пізнавальних факторів, що характеризуються діалектичною єдністю, тому їх дослідження повинно ґрунтуватися на комплексному підході, а це передбачає залучення результатів дослідження багатьох суміжних наук.

Важлива, і чи не головна, роль у дослідженні географічних назв відводиться лінгвістиці. Назви, як і всі інші слова, підпорядковуються законам мови і, таким чином, підлягають лінгвістичному аналізу.

Одержати інформацію про географічну назву за межами лінгвістики не можливо. Без застосування лінгвістичних методів не можна також збагнути будови назв. А це є основним і вихідним етапом як для мовних, так і позамовних досліджень топонімії. Значення лінгвістичних даних особливо пізнавальне для реконструкції давніх періодів історії і передусім у тих випадках, коли відсутні інші джерела. Вони завжди допомагають розкрити давніший стан, ніж той, який відображено в писемній традиції.

Для реалізації визначальних методологічних принципів ономастичних досліджень застосовуються різноманітні методи і прийоми: етимологічний, історичний, словотвірний, кількісний, картографічний. Етимологічний та історичний методи дають змогу простежити та виявити зв'язки між топонімами та іншими шарами лексики. Топонімна лексика містить закодовану мовно-історичну інформацію, яку можна з'ясувати лише за допомогою спеціального етимологічного дослідження. Як зазначає С.О. Вербиц, процес розкриття походження власних назв ґрунтується на кількох основних засадах: визначення словотвірної моделі назви; з'ясування твірного апелятива (переважно кожна власна назва вторинна щодо ідентичної загальної); виявлення семантичної мотивації оніма, у зв'язку з чим часто виникає потреба етимологізування самого апелятива [4]. Складність зумовлена потребою індивідуального підходу до аналізу кожної назви, яку необхідно розглядати на широкому тлі аналогічних утворень, ураховуючи всі її варіанти, детально осмислюючи фонетичні закономірності структури та особливості словотвору.

Культурно-історичний фон, представлений топонімною лексикою, дає змогу виявити коло джерел топонімів. Цей метод передбачає аналіз всіх обставин, за яких виник топонім: картографічні особливості місцевості, природний фактор, тобто флора і фауна, соціальний, економічний та етнічний

статус населення, певні історичні події, час заселення і багато іншого. Лише на підставі дослідження історичних умов і причин народження топоніма можна точно пояснити його значення. В. Никонов говорить, що історизм виражений не в поодиноких назвах, а становить “основу всіх назв” [17].

Географічні назви є історичними не у вузькому розумінні (як повідомлення про якусь подію), а в найширшому – завжди. Історія диктує суспільству вибір з навколишньої дійсності тих чи інших прикмет, властивостей, які характеризують об’єкт. Дані історії, рідше географії у топонімії створюють передумови лінгвістичного аналізу назви. Вони надзвичайно важливі для визначення загальної мовної приналежності топонімів до певного часу чи регіону. За відсутності достатніх історичних відомостей дослідник не може встановити значення багатьох давніх назв навіть за умови доброго знання мови.

Етимологічний аналіз є одним із основних з-поміж інших методів. Він дає змогу порівнювати древні мовні форми з сучасними, а також співвідносити їх з історичним розвитком навколишнього світу, суспільства тощо. Мета етимологічного аналізу слова – визначення того, коли, в якій мові, за якою словотвірною моделлю, на базі якого мовного матеріалу, в якій формі і з яким значенням зародилося слово, а також які історичні зміни його первинної форми і значення зумовили форму і значення, відомі досліднику [15, с. 13].

Швейцарський лінгвіст К. Балдінгер (К. Baldinger) вважає неоднозначним саме поняття етимології. На його думку, існує два види етимології: етимологія з фонетичним традиційним значенням – етимологія XIX століття (*l'étymologie-origène*) та сучасна етимологія з семантичним значенням (*l'étymologie-histoire du mot*). За його словами, у будь-якій розвідці чи етимологічному словнику топонімів “біографічний” аспект, історія слів повністю проігноровані. Наприклад, в етимологічному словнику А. Доза “Етимологічний словник географічних назв” («*Dictionnaire étymologique des noms de lieux*»), для топоніма *Grange (La)* є лише таке пояснення: “лат. *granica* < *granum*, *grange*, хлів, тобто місце для збереження зерна, ферма” [34, с. 330], а для топоніма *Rosiers (Les)*, (*Rosers*) тлумачення таке: “лат. *rosa*, *rose*, рожевий, суфікс *-arium* Деякі із цих назв походять від герм. *raus*, *roseau*, тростина” [34, с. 575]. Обидва приклади ілюструють відсутність топонімної етимології. На нашу думку, лінгвісти фіксують лише остаточну назву і переосмислення.

Етимологічний аналіз допомагає розкрити первинне значення географічної назви, причини мотивації даного об’єкта, а також історичні умови виникнення, розвитку і видозмінювання топоніма. Завдяки цьому методу, топоніми класифікуються за періодами розвитку мови та господарсько-культурними традиціями. Наприклад, назви *Borgo*, *Bourcq* < *burg*, *ville* – місто германського походження.

Вважаємо, що в описі топонімів як одиниць ономастики увага дослідника повинна приділятися передусім етимології і культурно-історичному контексту. Найважливіша особливість топонімичної лексики полягає в тому, що вона є культурним артефактом, в якому своєрідно відображені історія, шляхи формування і результати розвитку матеріальної і духовної культури.

Завдяки словотвірному аналізу встановлюються механізми твірного потенціалу топонімичної лексики; виявляються найпродуктивніші форманти, що

використовуються для творення топонімів та варіантність їхніх основ і афіксів. У структурному відношенні топоніми можуть бути однослівними або дво- чи багатослівними. О.М. Скляренко називає однослівні назви “ономастичними лексемами”, а багатослівні – “ономастичними синтаксемами”. Ономастичні лексеми можуть мати у своєму складі одну основу або об’єднувати в одне неподільне ономастичне ціле дві і більше основ [21, с. 36].

Топономасти часто поєднують структурно-словотвірний аналіз з лексико-семантичним, хоч вони становлять різні аспекти лінгвістичного дослідження. У комплексному дослідженні власних назв питома вага того чи іншого аспекту може суттєво змінюватися. В моноструктурних онімах переважає лексико-семантичний підхід. У сфері складних онімів класифікація відбувається спочатку за структурно-словотвірними ознаками й лише після цього у межах кожної структурної групи топоніми розглядаються на лексико-семантичному рівні [21, с. 35].

У лексико-семантичному відношенні топоніми можна досліджувати з точки зору їх дономастичного значення, тобто аналізувати внутрішню форму вихідних слів з точки зору їх функціональної ономастичної семантики, або піддати аналізу їх постономастичне значення, яке вони отримали в процесі свого функціонування [21, с. 36]. Встановлення лексико-семантичного значення топонімів – процес поетапний, який полягає в поступовому з’ясуванні одного значення за іншим. Такий аналіз можна підпорядкувати методу “лексико-семантичної піраміди”, який найчастіше застосовується у дисертації.

Дослідження з топоніміки були б неповними без кількісного аспекту вивчення власних назв. Кількісний фактор є надзвичайно важливим для виявлення складу топонімів. Часто кількісні дані дають змогу поглиблювати висновки. Вертикальне (діахронне, стратиграфічне) і горизонтальне (просторове) вивчення топонімів (топонімічних типів) із застосуванням кількісного аспекту забезпечує встановлення меж різних аралів, визначення шляхів просторового просування топонімічної моделі протягом віків, а також встановлення зв’язків і взаємозалежності динаміки з соціально-історичними та природно-географічними умовами формування етносів та націй.

З кінця ХІХ ст. інтерес до топоніміки, особливо картографії різко зріс. У Франції та інших країнах організовувалися комісії й товариства з вивчення географічних назв. Картографія – основний метод дослідження, що застосовується під час розробки картографічних моделей, які характеризують просторово-територіальні властивості топонімічної системи країни. Цей метод ми використовуємо на всіх етапах дослідження – від збирання вихідних даних до розроблення нових наукових матеріалів. У топоніміці картографічний метод дослідження може особливо успішно застосовуватися для встановлення закономірностей прояву топонімічних явищ, динаміки їх розвитку в часі, а також просторових зв’язків і залежностей як між окремими топонімічними явищами, так і між ними і різного роду соціальними та природними явищами, що відображені на картах.

На думку Е.М. Мурзаєва, географічні назви є найважливішим елементом карти – вони мають просторову прив’язку, нерідко відображають природу ландшафту, свідчать про характер заселення людиною нової території, про

природні багатства та інші географічні особливості території [15]. Тому картографічний метод дуже важливий у топонімічному дослідженні.

Мова карт є максимально наближеною до народної, разом із тим, вона повинна відповідати загальноприйнятим нормам. Особливо це стосується перекладу іншомовних назв, які часто зазнають спотворення. Оскільки у різних країнах один і той самий об'єкт називається по-різному, сьогодні на порядку денному стоїть проблема стандартизації географічних назв, тобто прийняття єдиної норми вимови.

Мовні фактори номінації є доволі конкретними, залежними від будови й стану розвитку мови, але завжди обумовлені часом й історичними умовами етносу. У конкретних ситуаціях на основі діалектичної єдності суспільно-історичного та мовного факторів утворюється певний топонімічний тип, що містить у собі загальні топонімічні ознаки як у структурно-граничній сфері, так і в сфері семантики. Топонімія розвивається також у тісній взаємодії з географією та етнографією, вона є цінним джерелом для дослідження історії мови, й водночас ілюстрацією для лексикології, діалектології, етимології, лінгвістичної географії.

Варто зазначити, що французька топоніміка досягла високого рівня розвитку, свідченням цього є чітко окреслені межі та об'єм географічних одиниць, упорядкована термінологія, розроблені питання теоретичного рівня, зібраний вагомий топонімний матеріал. Проте не всі лінгвосоціуми мають такі вагомий результати. В Україні загальнотеоретичні проблеми топоніміки лише осмислюються, починають формуватися нові тенденції дослідження власних назв. До таких можна віднести когнітивний та типологічний (міжмовний) аналіз онімів, що зумовлено об'єктивною необхідністю поступового переходу від описового й порівняльно-історичного дослідження власних назв у межах однієї мови до їх зіставного аналізу. Цьому аспекту присвячена кандидатська дисертація О. М. Склярєнко "Ізоморфізм та аломорфізм в ойконімії США й України", у якій досліджено подібне й специфічне в структурі та семантиці українських й американських назв поселень у зв'язку з культурно-історичними, етномовними та фізико-географічними реаліями. Такий аспект дає можливість глибше зрозуміти закономірності онімної системи рідної мови та її специфіку порівняно з іншими мовами. Зіставне дослідження українських та американських назв поселень свідчить про значну залежність ойконімної номінації від морфологічного типу мов і ментальності їх носіїв.

Фахівець у галузі філології Є.С. Отін з 1974 року очолює відому в Україні та за кордоном Донецьку ономастичну школу (ДОШ), яка досліджує походження, історію та функціонування у російській та українських мовах власних імен (онімів) різних класів. Перші дослідження з ономастики були присвячені дослідженню проблем ойконімії та антропонімії Південно-Східної України (К.В. Першина, В.Д. Познанська), адаптації іншомовних (європейських) власних назв в російській мові (В.І. Мозговий) і російських в англійській мові XVIII ст. (Д.І. Корнілов), у другій половині 80-х рр. і в 90-ті рр. були захищені кандидатські дисертації з поетичної ономастики (В.М. Калінкін, В.І. Rogozіна, Г.П. Лукаш), в 80-ті рр. – присвячені ергонімії англійської і французької мов (А.В. Беспалова, О.Г. Мікіна), адаптації

англійських онімів у російській мові XVIII ст. (І.О. Воронова), в другій половині 80-х рр. – адаптації онімних галіцизмів у російській мові XVII ст. (О.А. Пічугіна), стилістичні конотативних антропонімів у художній прозі В. Аксьонова (Н.І. Іванова), онімним okazіоналізмом у російській мові (Н.Є. Касьяненко), лексико-семантичним і словотвірним типам водоймищ (Н.М. Павліківська).

Висновки. Отже, методологічна концепція вивчення власних назв базується на таких положеннях:

1) сукупність елементів власних назв, поєднання реальних фактів та взаємозв'язок між ними підпорядковуються принципу системності. Для його реалізації використовується історичний метод, згідно з яким аналізуються особливості історичних подій, економічний та етнічний статус населення, особливості місцевості та інше;

2) первинне значення власних назв, причини їх мотивації, історичні умови виникнення та розвитку розкриваються шляхом етимологічного аналізу;

3) найпродуктивніші форманти, їх варіативність, структурні типи встановлюються завдяки словотвірному аналізу;

4) зображення на картах просторово-територіальних особливостей найпоширеніших власних назв відповідає картографічному методу.

Список використаних джерел:

1. Андреев А. В. Новые педагогические технологии: система дистанционного обучения MOODLE / А. В. Андреев, С. В. Андреева, Т. А. Бокарева, И. Б. Доценко // Открытое и дистанционное образование. – 2006. – № 3 (23). – С. 5–7.

2. Безвенглівський Б. П. Місцева топоніміка в школі / Б. П. Безвенглівський. – К.: Радянська школа, 1983. – 207 с.

3. Белей Л. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії / Л. О. Белей. – Ужгород, 2002. – 156 с.

4. Вербич С. О. Наукове й ненаукове в етимології онімної лексики / С. О. Вербич // Вісник НАН України. – 2010. – № 2. – С. 50–68. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/dspace/handle/123456789/27201/09-Verbych.pdf>.

5. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию; пер. с нем. под ред. Г. В. Рагмишвили / В. фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.

6. Данилюк О. К. Вивчення ономастики майбутніми вчителями початкової школи / О. Данилюк // Педагогические науки. – 2013. – Т. 21. – С. 83–85.

7. Калинин В. М. Поэтика онима / В. М. Калинин. – Донецк: Юго-Восток, 1999. – 182 с.

8. Карпенко Ю. А. Специфика имени собственного в художественной литературе / Ю. А. Карпенко // Onomastica. Roczn. XXXI. – Wrocław, 1986. – S. 5–22.

9. Кашуба С. П., Сіментов Ю. Я. Краєзнавчий матеріал у навчально-виховній роботі / С. П. Кашуба, Ю. Я. Сіментов // Початкова школа. – 1971. – № 2. – С. 20–23.

10. Ковалик І. І. Про власні і загальні назви в українській мові / І. І. Ковалик // Мовознавство. – 1977. – № 2. – С. 11–18.

11. Лосєва Н. Професійна реабілітація викладача вищого навчального закладу // Вища освіта України. – 2004. – № 2. – С. 92–97.

12. Мельничук О. С. Методологія у мовознавстві / О. С. Мельничук // Українська мова : енциклопедія / ред. В. М. Русанівський. – 3-є вид. зі змін. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. – С. 354–355.

13. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.

14. Музя Є. М. Топонімічна лексика і методи її опису в англомовних словниках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Є. М. Музя. – Одеса, 2007. – 18 с.

15. Мурзаєв Э. М. Очерки топонимики / Э. М. Мурзаєв. – М. : Мысль, 1974. – 382 с.

16. Мясникова Т. С. Система дистанційного обучения MOODLE / Т. С. Мясникова, С. А. Мясников. – Х. : Изд-во Шейной Е. В., 2008. – 232 с.

17. Никонов В. А. Имя и общество / В. А. Никонов. – М. : Наука, 1974. – 278 с.

18. Новий тлумачний словник української мови: У 4-х томах / Укладачі: В. Яременко, О. Сліпущо – К.: Видавництво «Аконіт», 1998. – Т. IV. – 941 с.

19. Ражина В. А. Прецедентные онимы и их роль в культурно-языковом социуме / В. А. Ражина // Научная мысль Кавказа / гл. ред. М. Ч. Залиханов. – Ростов-на-Дону: СКНЦ ВШ, 2006. – Приложение № 11. – С. 381–387.

20. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава, 2006. – 169 с.

21. Склярєнко О. М. Типологічна ономастика : [монографія] : у 5 кн. Кн. перша : Лексико-семантичні особливості онімного простору / О. М. Склярєнко, О. О. Склярєнко. – Одеса : Астропринт, 2012. – 413 с.

22. Соколова А. В. Основи літературної ономастики: Методичні рекомендації до спецкурсу / А. В. Соколова. – Ізмаїл, 2005. – 158 с.

23. Спиркин А. Г. Методология / А. Г. Спиркин, Э. Г. Юдин // Большая Советская Энциклопедия : в 30-ти т. / гл. ред. А. М. Прохоров. – Изд. 3-е. – М. : Советская энциклопедия, 1974. – Т. 16. – С. 164–166.

24. Торчинський М. М. Українська ономастика: навчальний посібник / М. М. Торчинський. – К.: Міленіум, 2010. – 238 с.

25. Факультативи, спецкурси і спецсеінари як форми організування навчання http://pidruchniki.com/70153/pedagogika/fakultativi_spetskursi_spetsseminari_formi_organizuvannya_navchannya

26. Фіцула М. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. – К.: «Академія», 2005. – 216 с.

27. Фоянкова О. И. О системном анализе имен собственных в художественном тексте / О. И. Фоянкова // Проблемы комплексного анализа языка и речи. – Ленинград, 1982. – С. 83–84.

28. Швайко О. Д. Формування мовної компетентності при вивченні топонімів (на прикладі топонімів Житомирської області). – Методичний пошук:

Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. – Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Випуск дванадцятий. Частина I. – С. 91-97.

29. Brondal V. Les parties du discours / V. Brondal. – Copenhague : Munksgaard, 1948. – 173 p.

Лексикографічні джерела:

30. Baylon Ch. Les Noms de lieux et de personnes / Ch. Baylon, P. Fabre. – Paris : Nathan Université, 1982. – 277 p.

31. Billy Pierre-Henri. Dictionnaire des noms de lieux de la France / Pierre-Henri Billy. – Paris : Edition Errance, 2011. – 640 p.

32. Coste J. Dictionnaire des noms propres : Toponymes et patronymes de France / J. Coste. – Paris : Armand Colin, 2006. – 700 p.

33. Dauzat A. Dictionnaire étymologique des noms de famille et prenom de France / A. Dauzat. – Paris : Larousse, 1951. – 620 p.

34. Dauzat A. Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France / A. Dauzat, Ch. Rostaing. – Paris : Larousse. Librairie Guénégaud, 1963. – 738 p.

35. Dauzat A. Les noms de lieux. Origine et évolution / A. Dauzat. – Paris : Librairie delagrave, 1926. – 264 p.

36. Dictionnaire des noms de baptême par G. Belez. – Paris : Librairie de L. Hachette, 1863. – 516 p.

37. Fabre P. Noms de lieux du Languedoc / P. Fabre. – Paris : Bonneton, 1995. – 243 p.

38. Gauthier P. Noms de lieux du Poitou / P. Gauthier. – Paris : Bonneton, 1996. – 325 p.

39. Gendron S. Noms de lieux du Centre / S. Gendron. – Paris : Bonneton, 1998. – 344 p.

40. Larousse de poche : Dictionnaire des noms communs, des noms propres. – Larousse, 1995. – 597 p.

41. Lebel P. Les noms de personnes en France / P. Lebel. – Paris : Presse Universitaire de France, 1981. – 128 p.

42. Lepelley R. Dictionnaire etymologique des noms de communes de Normandie / R. Lepelley. – Paris : Bonneton, 1993. – 387 p.

43. Lepelley R. Noms de lieux de Normandie et des Îles Anglo-Normandes / R. Lepelley. – Paris : Bonneton, 1999. – 265 p.

44. Morlet M.-T. Dictionnaire étymologique des nom de famille / M.-T. Morlet. – Paris : Perrin, 1997. – 1028 p.

45. Nègre E. Les Noms de lieux en France / E. Nègre. – Paris : Librairie Armand Colin, 1963. – 126 p.

46. Vial É. Les Noms de villes et de villages / É. Vial. – Paris : Belin, 1983 – 319 p.

Суфіксальні топоформанти

топоформант	Походження	приклади
-у [i], -ус [i]	-iacum (-i належить родовій назві)	Marigny, Orly
-он [ō], -онс [ō]	лат. суф. -on галл. іменник топографічного походження <i>dunum</i> , пагорб, <i>magus</i> , поле	Oiron, Cesson Lugudunum → Lyon
-ак [ak]	галл. суф. -acus, -iacus	Mauriac, Chanac
-ау [ε]	галл. суф. -acus, -iacus лат. суф. -etum (у назвах відтопографічного походження)	Valentiaco → Valençay Epinay
-ан [ā]	лат. суф. -anus	Evran, Sevran
-é [e], és [e]	галл. суф. -iacus лат. суф. -atus	Argentré, Droué
-ет [e] демінутивний суфікс	лат. суф. -etum	Castellet, Olivet
-ін [ē], -інс [ē]	лат. суф. -inus лат. суф. -anus герм. суф. -ing, -hem галл. іменник топографічного походження <i>dunum</i> , пагорб	Cognin, Montmaurin
-ат [a]	галл. суф. -iacus	Aulnat, Condat
-ел [el]	-alis, -al	Lunel, Cassel
-ас [a ; as]	галл. суф. -as лат. суф. -aceus	Coutras, Arras
-еау [o], -еау [o] < де мінут. суф. -el	лат. суф. -ellus	Bordeaux, Arreau
-іс [i, is]	нар. лат. суф. -isio лат. суф. -isius	Paris, Senlis
-еу [ε], -еу [ε]	лат. суф. -etum галл. суф. -iacus	Pompey, Champagney
-а [a]	лат. суф. -anus лат. суф. -etum	Porta, Nantua
-ієр [je], -ієрс [je]	лат. суф. -aria, -arius лат. імен на -erium	Levier, Poitiers
-анс [ā]	герм. суф. -ing	Orléans, Ornans

топоформант	Походження	приклади
-ard [ar]	герм. <i>hard</i> , сильний > - <i>art</i> > <i>ard</i>	<i>Dinard, Alevard</i>
-onne [on], -onnes [on] демінутивний суффі.	-	<i>Bayonne, Carcassonne</i>
-o [o]	знахідний відмінок галл. суф. - <i>avis</i> лат. суф. - <i>anum</i>	<i>Brando, Venaco</i>
-ois [wa]	лат. суф. - <i>etum</i> лат. суф. - <i>ensis</i>	<i>Arbois, Artois</i>
-en [ā, ē]	галл. іменник <i>magus</i> , поле	<i>Rouen, Cadalen</i>
-ain [ē]	лат. суф. - <i>anus</i>	<i>Mortain, Antrain</i>
-ou [u]	демін. суф. - <i>ol</i> знахідний відмінок галл. суф. - <i>avis</i>	<i>Poitou, Boulou</i>
-ie [i] /-erie [eri], -ies [i]	лат. суф. - <i>aria</i> грец. суф. - <i>ia</i>	<i>Picardie, Orchies</i>
-ais [ε]	лат. суф. - <i>ensis</i> > - <i>eis</i> > - <i>ais</i>	<i>Beauvais, Calais</i>
-ant [ā]	герм. суф. - <i>ing</i>	<i>Mornant, Cramant</i>
-ens [ā, ē]	герм. суф. - <i>ing</i>	<i>Amiens, Levens</i>
-oux [u]	лат. суф. - <i>osus</i> форма знахідного відмінка - <i>avum</i> галл. суффі. - <i>avis</i>	<i>Levroux, Lezoux</i>
-euil [øj]	галл. іменника <i>ialo</i> , місто лат. суф. - <i>olus</i>	<i>Montreuil, Argenteuil</i>
-un [æ] / -dun [dæ]	галл. іменник топографічного походження <i>dunum</i> , пагорб	<i>Verdun, Loudun</i>
-ière [jer], -ières [jer]	лат. суф. - <i>aria</i> , - <i>arius</i>	<i>Verrière, Carnières</i>
-au [o]	галл. суф. - <i>avis</i>	<i>Boucau, Millau</i>
-ange [āz], -anges [āz]	лат. суф. - <i>a :nicus</i> нім. суф. - <i>ingen</i> у формі давального відмінка множини	<i>Florange, Hayange</i>
-ec [εk]	галл. суф. - <i>iacus</i>	<i>Riantec, Ruffec</i>
-oy [wa]	лат. суф. - <i>etum</i>	<i>Rouvroy, Brunoy</i>
-ez [e, es, ez]	лат. суф. - <i>icius</i>	<i>Rodez, Lombez</i>
-al [al], -aux [o], -als [al]	лат. суф. - <i>alis</i>	<i>Cantal, Hôpital</i>
-ère [er], -ères [er]	лат. суф. - <i>aria</i> , - <i>arius</i>	<i>Lozère, Isère</i>
-ès [εs]	лат. суф. - <i>ensis</i> , народною лат. - <i>esis</i> > - <i>esium</i>	<i>Cabriès, Arès</i>
-eil [ej]	галл. іменника <i>ialo</i> , місто	<i>Corbeil, Draveil</i>

топоформант	Походження	приклади
	лат. суф. <i>-ēculus, -ēcula</i>	
<i>-anne [an]</i>	лат. суф. жін. роду <i>-ana</i>	<i>Roanne, Gardanne</i>
<i>-er [e, er], -ers [er]</i>	лат. суф. <i>-aria, -arius</i>	<i>Angers, Nevers</i>
<i>-aye [e, aj]</i>	лат. суф. <i>-eta</i>	<i>Vibraye, Lamorlaye</i>
<i>-us [y, ys]</i>	лат. суф. <i>-usius</i> (<i>-usium</i>)	<i>Vertus, Chatelus</i>
<i>-ène [en]</i>	-	<i>Domène, Vedène</i>
<i>-ault [o]</i>	нім. суф. <i>-wald</i>	<i>Hérault, Meursault</i>
<i>-aine[en], -aines [en]</i>	-	<i>Touraine, Fontaine</i>
<i>-ieu [jø], -ieux [jø]</i>	галл. суф. <i>-acus</i>	<i>Lisieux, Bayeux</i>
<i>-ette [et], -ettes [et]</i> варіант жін. роду демінут. суф. <i>-et</i>		
<i>-i [i]</i>	галл. суф. <i>-iacus</i>	<i>Canari, Albi</i>
<i>-ée[e]</i>	лат. суф. <i>-ata</i>	<i>Bassée, Vendée</i>
<i>-elle [el], -elles [el]</i> демінутивний суфікс	-	<i>Moselle, Rochelle</i>
<i>-agne [aŋ]</i>	-	<i>Champagne, Bretagne</i>
<i>-ol [ol], -ols [ol]</i>	лат. демінут. суф. <i>-δlus</i>	<i>Auriol, Bandol</i>
<i>-ot [o]</i> варіант демінут. суф. <i>-et</i>	лат. суф. <i>-etum</i>	<i>Creusot, Annot</i>
<i>-ine [in], -ines [in]</i>	лат. суф. <i>-inus</i>	<i>Marines, Yvelines</i>
<i>-ade [ad], -ades [ad]</i>	лат. суф. <i>-ata</i>	<i>Grenade, Caussade</i>
<i>-ai [ε]</i>	галл. суф. <i>-acus</i>	<i>Obernai, EssaiO</i>
<i>-os [o, os]</i>	лат. суф. <i>-anos</i> суф. <i>-ossu</i>	<i>Calvados, Tarnos</i>
<i>-ogne [oŋ], -ognes [oŋ]</i>	-	<i>Dordogne, Bourgogne</i>
<i>-ole [ol], -oles [ol]</i>	лат. демінут. суф. <i>-δlus</i>	<i>Valansole, Brignoles</i>
<i>-oire [war], -oires [war]</i>	галл. апелятива <i>dūrum</i> , фортеця	<i>Bouloire, Issoire</i>
<i>-ane [an]</i>	лат. суф. <i>-anus</i>	<i>Modane, Maillane</i>
<i>-age [az], -ages [az]</i>	лат. суф. <i>-aticus</i>	<i>Passage, Brouage</i>
<i>-erre [er]</i>	галл. апелятива <i>dūrum</i> , фортеця	<i>Tonnerre, Nanterre</i>

